

סימן יא

מי שרוצה לתת צדקה לפני מותו אם יש בזה אעבורי אחסנתא.

עוד בענין אעבורי אחסנתא להרב הנ"ל.

ומעתה נבא לדון במי שרוצה לתת צדקה מנכסיו לפני מותו והוא אמיד דגם אחר נתינתו עוד נשאר להם חלק נכבד להתפרנס בו בכבוד אם גם בזה יש משום אעבורי אחסנתא או לא.

א) והנה מהגמרא דב"ב (קל"ג ע"ב) הנו' נראה להדיא דאין חילוק בין נותן נכסיו לאחרים או מקדיש נכסיו בכל גוונא אין ר"ח נוח"ה, דנסתפקו אי רבנן פליגי על רשב"ג דאמר שהמעביר נחלה מבניו משום שאינם נוהגים כשורה זכור לטוב, ורצו להוכיח ממעשה דיוסף בן יעקב שהיה לו בן שלא היה נוהג כשורה, הוה ליה עיליתא דדינרי קם אקדשה וכו', ואע"ג דהגמרא הסיקה דמהא ליכא למשמע מינה אי פליגי רבנן ארשב"ג או לא, מ"מ מוכח שפיר דאין הברל בין נותן לאחרים למקדיש נכסיו ובכל גוונא אין ר"ח נוח"ה, דאי לא"ה איך ס"ד להוכיח ממעשה זה שעמד והקדיש נכסיו למשנתנו שדנה בכותב כל נכסיו לאחר. ובאמת כן מפורש בחידושי הר"ן שם, וז"ל ומדמייתי בגמ' ת"ש מר' יוסי בן יעקב וכו' וקם ואקדשה, ש"מ דמאן דמקדיש נכסיה במקום בריה עבורי אחסנתא מיקרי עכ"ל. ואחר שכבר הוכחתי לעיל דגם במעביר מקצת נכסים נאמר בו אין ר"ח וכו', לכאורה ה"ה במקדיש מקצת נכסיו נמי אין ר"ח נוח"ה, אלא שראיתי לרבינו המאירי שכתב שם בד"ה אמר המאירי הכותב נכסיו וכו', לא סוף דבר כותב לאחרים וכו' אלא אפילו הקדיש כל נכסיו והניח את בניו עניים אין רוח חכמים נוח"ה בכך. והבנים אצל נכסי אביהם כעין מוחזקים הם מיהא במקצתם, והמשיל אותם מהם מכל וכל אין ר"ח נוחה הימנו, אלא יהא כל אדם נותן חוקו לכל דבר ומכלכל את העניים כראוי להם יקדיש ויתן ויוריש וזהו כבודו וכבוד שמים, ואפילו אין בניו נוהגים כשורה שמא יצא מהם מי שהוא ראוי לכך, ואם חושש להפסד ממונו ימנה להם אפוטרופוס הוריו בשמירתם ויעשה הוא המוטל עליו, ודעת קונו מה שתרצה תעשה עכ"ל. הנה מבואר בדברי המאירי ז"ל דרך אם כתב כל נכסיו והניח בניו עניים הוא דאין ר"ח נוח"ה, וכ"כ בהמשך דהמשיל אותם מהם מכל וכל אין ר"ח וכו', וש"מ דאם הקדיש חלק והניח להם חלק חשוב כדי פרנסתם, אה"נ דשרי ולית ביה משום אין רוח חכמים וכו' וכן סיים דבריו וכתב, יקדיש ויתן ויוריש וזהו כבודו וכבוד שמים וכו' עכ"ל.

ואע"ג דבגמ' דב"ב הנו' למדנו שגם להקדיש אסור הנה שם מדובר שהקדיש כל נכסיו, וז"ל דרך בזה הוא דאין ר"ח נוח"ה, אבל זה שמקדיש חלק ומשאיר לבניו

חלק טוב עשה. וכמ"ש המאירי, ובאמת כן דקדק הפתחי תשובה (סי' רפ"ב סק"א) הנ"ל שהעיר ע"ד החת"ס ז"ל דאסור להקדיש אפילו חלק כשיש לו בנים והוא העיר דשם מדובר רק בהקדיש הכל, ובכתובות דאמרו דאפילו בחלק אין ר"ח וכו' שם לא מדובר בהקדש, (אלא דכתבתי לעיל בסימן שלפני זה שיש מקום לדחות וע"ש).

ב) ובאמת שכן נראה מ"ש בכתובות (ס"ז ע"ב) גבי מר עוקבא, כי קא ניחא נפשיה אמר אייתו לי חושבנאי דצדקה אשכח וכו', אמר זורדאי קלילי ואורחא רחיקתא קם בזבויה לפלגיה ממוניה, היכי עביר הכי והאמר ר' אילעאי באושא התקינו המבזבז אל יבזבו יותר מחומש, הני מילי מחיים שמא ירד מנכסיו, אבל לאחר מיתה ליתן לן בה. ע"כ מהגמרא, וכ"פ הר"ף בפ' נערה (שם דף נ' ע"א) ושאר הראשונים שם, והביאה הרמ"א ז"ל ביו"ד (סימן מט"ר ס"א) בהגה ז"ל, ואל יבזבו יותר מחומש ודוקא כל ימי חייו, אבל בשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה. עכ"ל. וצריכים לומר שהטעם הוא דלא אסרו אלא במקדיש כל נכסיו ומניח את בניו, אבל זה שמקדיש חלק ומשאיר להם חלק לא אסרו, ואע"ג דהעלינו לעיל שרצת רוב הפוסקים שאסור לתת נכסיו לאחרים ואפילו כשמשיר חלק לבניו, י"ל דזה דוקא בנותן לאחרים ומניח את יורשיו, אבל זה שנותן לצדקה כדי לזכות נפשו וכמ"ש מר עוקבא וזורדאי קלילא וכו', בזה אין מי יאמר לו מה יעשה דחייו קודמים, אלא דאעפ"י כן אין לו לחלק הכל לצדקה ולהניח את בניו בריקניא, וכמ"ש המאירי ז"ל שכתב דאפי' הקדיש כל נכסיו והניח בניו עניים אין ר"ח נוח"ה וכנ"ל.

ועפ"י הסבר זה אתי שפיר דלא יקשה לנו מהגמרא דכתובות (נ"ג ע"א), דההודה בר מרימר לא רצה לעלות עם רב פפא לבית אבא סוראה, והפוסקים למדו מזה דגם מעביר קצת מנכסיו אין ר"ח נוח"ה, ובעניותי כתבתי לעיל דיש להוכיח מזה דאפילו לדבר מצוה נמי אסור משום אעבורי אחסנתא וכיע"ש. ולכאורה קשה מהא דמר עוקבא דזה מלמד שמותר לצרכי צדקה וכנ"ל. ולפי זה י"ל דרך בנותן לצדקה הוא דשרי משום דנותן לגמול טובה לנפשו וחיייו קודמים, אבל זה שנותן לגרוניא אע"פ שהוא מצוה חשובה מ"מ אינו לצורך עצמו כמו צדקה אלא לצורך בתו, והתורה הועידה את הנכסים לבן ולא לבת וע"כ יש בזה משום אעבורי אחסנתא. אלא דעדיין יש להעיר דגם זה הוא לצורך עצמו להשיא את בתו עם ההגון לה דעינינו הראות כמה יקר הדבר לכל אדם יותר מצרכיו הפרטיים, וצ"ל דלא התירו אלא בשעת פקידתו מהעוה"ז וכמעשה דמר עוקבא, וכמו שכן מורקדק גם מלשוננו של הרמ"א ז"ל שכתב ודוקא כל ימי חייו, אבל בשעת וכו', ומעשה דאבא סוראה הוא בעודנו חי ואפשר שהיה ידוע ליהודה בר מרימר שאבא סוראה נותן יותר מחומש, ולא התירו בחייו אלא

עשירים, והעלה להתיר בכל אדם ושכן הבינו הב"י והרמ"א (ביו"ד סי' מט"ר ס"א), ושוב הקשה דהא אין ר"ח נוח"ה ולמהראנ"ח יש בו איסור, ואין לחלק בין נותן לאחרים ובין צדקה, והמרדכי (פ' מי שמת סי' תרכ"ה) הובא ברמ"א (ח"מ סי' רפ"ב) כתב דמי שצוה לעשות הטוב שאפשר בנכסיו ינתנו ליורשיו, ומבואר שם דזה עדיף מהקדש, וסוף דבר העלה דרך בכה"ג דמר עוקבא דגם בחצי רכושו היו בניו עשירים הוא דשרי אבל בלא"ה לא. ושוב הביא מ"ש מן החיד"א בברכ"י (הנ"ל) בשם קצת ראשונים דסברי דרשאי אדם לחלק כל ממנו לאחר מיתה לצדקה ובלבד שיניח דבר מה ליורשיו, וכתב דהא מילתא תליא באשלי רברבי, דאיכא מ"ד שיוכל לחלק נכסיו בשעת מיתה לצדקה אם מניח כל זהו ליורשיו וכו', ואיכא מ"ד דגם בשעת מיתה לא אריך למעבד הכי אלא דוקא עד פלגא ודוקא בעשיר גדול דומיא דמר עוקבא. וכן נראה לי להלכה דלא יהי אלא ספק לית לן למיחת נפשין אספיקא, ובפרט במקום בניס, אבל מודינא שכל אחד לפי עשרו טוב שיעשה איזה הנחות לצדקה או להקדש למנוחת נפשו. אלו תורף דב"ק של הורע אמת.

עוד כתב שם שגם הרב אות היא לעולם (דף ק"ו ע"ד) הביא ד' המרדכי פ' מי שמת (סי' תרכ"ה), דגם בהקדש יש אעבורי אחסנתא כדמוכח ממעשה דיוסי בן יעזר שם ב"ב (קל"ג ע"ב), והקשה ע"ז דבגמ' אמרו אין הכרע במעשה זה אי שפיר עבד אי לאו, וכתב דמ"מ מוכח דאין חילוק בין הקדש לאחרים דאל"כ מה ראייה יש מהקדש, ע"כ, ולענ"ד הראיה היא טובה דאע"ג דאמרו אלא מהא (ממעשה הנו') ליכא למשמע מינה, מ"מ במסקנא שהוכיחו מדאמר ליה שמואל לר"י לא תיהי וכו', והוכיחו מזה דרבנן פליגי ארשב"ג וס"ל דגם בבנים שאין נוהגין כשורה אין ר"ח וכו', ממילא י"ל דגם במעשה הג"ל העיקר הוא דלאו שפיר עבד ואין ר"ח נוח"ה, (ואע"ג דיש מקום לומר שאני התם שנתן להקדש, זאת כבר ראינו שאין הפרש דאל"כ מאי ס"ד להוכיח משם וכמ"ש הוא ז"ל ודו"ק.) וכתב שם שמהר"י טייטצאק ז"ל בשארי תורה (דף ע"ז ע"ב) כתב על אותה ראייה שאין עליה תשובה, והסיק הרב אות היא לעולם שכן הלכה שגם בהקדש אין ר"ח נוח"ה, עו"כ השד"ח שגם בהלק"ט (ח"ב סי' רס"ו) כתב כן, והוכיח מיוסי בן יעזר, וע"ע מ"ש שם בשם הגנוי חיים (מערכת ל' אות ק"ט) ע"ש.

ואע"ג דהאות היא לעולם לא חילק בין מחלק צדקה בחייו ובין בשעת פקודתו, ובין עשיר לעני ומשמע קצת דס"ל לאסור בכל גוונא, מ"מ מוכח ממר עוקבא דשרי וכמ"ש הרמ"א ז"ל הנו', וכאשר עולה גם מרבירי החיד"א והורע אמת ושאר פוסקים, וכנראה גם הרב אות היא לעולם מודה בזה רק בא לאפוקי דלא נימא דבמקדיש נכסיו אין בו ענין של אין ר"ח נוח"ה, קמ"ל דגם בהקדש אין ר"ח וכו'.

עד חומש, ע"כ חשש יהודה ב"מ משום אעבורי אחסנתא. וכ"נ גם מלשונו של מרן החיד"א ז"ל בברכ"י ביוה דעה (שם) שאביא דבריו להלן בע"ה.

ג) אלא צריך לברר אם רק חצי נכסיו דוקא מותר לתת צדקה, או אפילו יותר, ואם זה רק בעשיר כמר עוקבא או בכל אדם, או דבעינן שלכל הפחות ישיר לבניו כדי קיומם, ומהו השיעור בזה, ומלשון מור"ם ז"ל שכתב דבשעת מותו יכול ליתן כל מה שירצה משמע דאין שיעור לדבר וצ"ל דס"ל דחצי דאמרו גבי מר עוקבא הוא לאו דוקא.

והנה מרן החיד"א ז"ל בברכ"י (סימן מט"ר או י"ד) כ' שהב"ח מסתפק אם רק מר עוקבא שנתן כל ימיו חומש הוא דנתן רק פלגא אבל אחרים אפשר גם יותר מחצי ביום פקודתו, או נאמר דרך מר עוקבא שהיה עשיר וגם במה ששייר יש ברכה מרובה הוא דשרי ואחר לא, ושעל כן השמיטו הרמב"ם והטור (ומרן) דין זה כי כל אחד יעשה לפי עושרו ומעמד יורשיו. עכ"ד הב"ח. וכתב עליו החיד"א ז"ל דאכתי לא מיפרק דאסו משום דאין קצבה סתמי לה סתומי, אודבא היה להם ללמדנו דלאחר מיתה יכול לבזבז יותר מחומש והכל לפי ממנו ויורשיו וע"ש.

עו"כ באות ט"ו שם דמ"ש הר"ב כל מה שירצה, הוא לאו דוקא, אלא כלפי שאמרו אל יבזבו יותר מחומש, כתבו דבשעת מיתה יתן כל מה שירצה, כלומר לשליש ולרביע ואפילו פלגא כמר עוקבא. ושוב הביא מ"ש הרב יפה מראה דשכיב מרע מחלק כל נכסיו, וכתב דלא ידע מנ"ל זה, דברור שגם בשעת מיתה אינו רשאי לחלק כל נכסיו לאחרים וכו', ואין ר"ח וכו', והיינו גם הקדיש נכסיו כדמוכח בב"ב (קל"ג ע"ב) בעובדא דיוסי בן יעזר, וכמ"ש בספר שארית יהודה (דף ע"ז ע"ב) וכתב שם דהא דאמרינן דיכול לבזבז בשעת מיתה היינו עד פלגא וכו', וכן משמע קצת בירושלמי (פ' י"ג) א"ר אבא בר ממל הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו עליו הכתוב אומר ותהי וכו'. ומיהו בשיטה מקובצת בכתובות שם כתב בשם רבינו יונה ז"ל ובשעת מיתה יכול וכו', ובזבזינהו לכולהו נכסיה וכו', אין לו לבזבז הכל לגמרי אלא שיניח קצת ליורשיו עכ"ל, ומשמע דהו"ו גרסי בעובדא דמר עוקבא ובזבזינהו לכולהו נכסיה, ומשמע להו דלאו דוקא אלא שהניח קצת ליורשיו, עו"כ החיד"א ז"ל דמשמע מהם דס"ל שאם הניח קצת ליורשיו ליכא משום אין ר"ח וכו', וכן משמע קצת מרבירי הריב"ש ז"ל (רס"י קס"ח), ועיין בכנה"ג (הגה"ט אות י"ד). ובספר יוחסין כתב דמר עוקבא בזבז שלישי נכסיו, ובנוסחתנו פלגא, ואחז"ר נדפס ספר סדר הדורות וכתב (דף קל"ח) דצ"ל פלגא ע"ש, ע"כ תוד"ק של מרן החיד"א ז"ל. והשד"ח שם (כרך ד' עמוד 30) כתב משם שו"ת זרע אמת (ח"ב סי' קי"ח) שהביא הענין דמר עוקבא הנו', ודן אם זה רק כמר עוקבא שהיה עשיר גדול וגם בחצי רכושו היו בניו

או בחייו, עיין להלן מ"ש בזה בעה"י). וכאמור מהא דמר עוקבא מתבאר להדיא דבשעת פקידתו יכול ליתן עד פלגא דממוניה וכ"פ הראשונים וכן פסק הרמ"א ז"ל ביר"ד וכנ"ל, והסוגיא דב"ב ע"כ צ"ל דלא אסרו אלא משום דשם מיירי בהקדיש כל נכסיו, אבל מקצת נכסיו מותר לו להקדישם או לתת לצדקה, וכפי שמפורש בדברי המאירי ז"ל שכתבתי לעיל, וצ"ל דברי החתם סופר. ולפי מ"ש דרך בעשיר כמר עוקבא הוא דיכול להקדיש חצי נכסיו קודם מותו, י"ל דהחת"ס ז"ל שתמה על המנהג, איירי באחד שנכסיו מועטים וכרובא דעלמא שראה שגם הם עושים מהמעט שיש להם קרן קיימת, ולזה הוצרך לטעם דרוצים להציל נפשם מעברה וכנ"ל, ובכה"ג אם יש לו בן דלא שייך טעם זה, אה"נ דאסור לו להקדיש אפילו חלק מנכסיו כל שמשאיר בניו עניים, אבל אם היה עשיר אפילו יש לו בנים יכול להקדיש עד חצי נכסיו גם להחת"ס, ובזה א"ש שלא יקשה על החת"ס איך העלים עיניו ופסק היפך דברי הרמ"א וכל הפוסקים הנז', דהוא מדבר רק באופן שאינו אמוד ובוהא הוא דאסור.

ומכל האמור יש להעיר על מ"ש הגרמ"פ ז"ל באגרות משה (כרך ד' סימן ג') שבסוף אות א' שם הביא להא דמר עוקבא, וכתב דמשמע דה"ה יותר מחצי אם השאיר דבר חשוב לבניו לא אמרינן ביה אין רוח נוח"ה כיע"ש. ובאות ב' שם כתב דרך לתת הכל הוא דאסור דילפינן מחרמים וכמ"ש בערכין (כ"ח ע"א), והעלה דגם אם נתן רוב מעותיו לצדקה אם השאיר קצת אין איסור, וכמבואר ברמ"א (סי' מט"ר ס"א) אבל בשעת מותו יכול ליתן צדקה כל מה שירצה, וכתב שאפשר שכוונתו גם כולו אלא דמערכין הנז' נראה פשוט דאינו רשאי להחרים כל נכסיו, ובוהא כתב ליישב תמיהת החת"ס על המנהג דמי שאין לו בנים עושה קרן קיימת וכו', דא"צ לטעם של החת"ס הנז', וכתב דכנראה שנהגו דמי שאין לו בנים עושה קרן מכל נכסיו וע"כ הוקשה לו להחת"ס, וכו', ע"כ. ואולם המעיין בחת"ס בפנים יראה להדיא דמיירי במשאיר קצת מנכסיו ליורשיו ועכ"ז היה תמה על המנהג, וכן עולה גם ממה שדייק ממנו הפ"ת שהזכרתי לעיל, ובע"כ צ"ל כמו שכתבתי לעיל דהחת"ס דיבר באדם רגיל שנכסיו מועטים ונותן חציים להקדש ומניח בניו עניים ולכן כתב דאם אין לו בנים שפיר דמי דרוצה להציל עצמו מעברת ה' אבל אם יש בן אסור לעשות כן. וגם מה שהקשה שם על החת"ס דאם בשביל להציל עצמו מעברת ה', א"כ גם מי שיש לו בנים צריך הצלה מעונשי שמים דגם ריב"ז פחד מזה בברכות (כ"ח ע"ב), לענ"ד לק"מ על החת"ס מזה דהעברה ההיא שכרוכה בזה שאין לו בנים וגורם להעברת נחלתו, עליה אמר החת"ס שרוצה לינצל ממנה ע"י שעושה צדקה מעזבונו, אבל היראה הכללית מיום הדין אין ענינה בצדקה דוקא. ובעיקר יש להעיר בדב"ק ז"ל דתפס לדברי הרמ"א ז"ל כפשוטו, ולא שם עינו ע"ד מרן החיד"א ז"ל שכתב דדברי הרמ"א הם לאו

והנראה בזה לדינא, דהעיקר כמ"ש הרב זרע אמת ז"ל דגם בשעת פקידתו אינו רשאי לתת יותר מחצי ממונו, וגם זה הוא רק בעשיר גדול דומיא דמר עוקבא. באופן שגם בחצי הנותר נשאר להם פרנסה מכובדת לפי כבודו ולפי כבודם, דהרי מפשטות הגמרא דב"ב וכן בכתובות (נ"ג ע"א), נראה דאין חילוק בין נותן להקדש לנותן לאחרים, אלא דלמדנו מעובדא דמר עוקבא שחילק חצי ממונו בשעת פקידתו מהעולם וזה נפסק להלכה בראשונים, וע"כ הבו לה דלא להוסיף עלה, ואין לנו להתיר אלא בדומיא דמר עוקבא ורק עד פלגא ותו לא, ואע"ג דהרמ"א ז"ל כתב דבשעת מותו יכול לתת צדקה כל מה שירצה, כבר כתב על זה מרן החיד"א בברכ"י שם דהוא לאו דוקא, אלא כלפי מ"ש אל יבזבז יותר מחומש כתב דבשעת מיתה יתן כל מה שירצה, כלומר לשליש ולרביע ואפילו פלגא כמר עוקבא עכ"ל, וע"ש עוד מזה. וע"כ אין היתר לתת יותר מחצי ואפילו לצדקה, וגם זה הוא רק באדם עשיר דומיא דמר עוקבא וכמו שכן נראה מהב"ח במסקנתו שכתב שמשום כן השמיטו הרמב"ם והטו"ש ע"ד דין זה דבשעת מותו יכול ליתן עד חצי, משום דאינו שוה בכל אדם, ואע"ג דמרן החיד"א ז"ל כתב עליו דאין זה טעם מספיק למה שהשמיטו דין זה, מ"מ לא סתר את עצם הסברא הזאת דרך בעשיר כמר עוקבא הוא דשרי עד פלגא ולא בכל אדם. ועיין בדבריו שהבאתי לעיל. וכבר כתב הרב זרע אמת ז"ל דאפילו נימא דהוי ספק לית לן למיחת נפשין אספיקא, ובפרט שגם בדברי המאירי הנז' נראה שוהיה כוונתו כמ"ש דאפילו הקדיש כל נכסיו והניח את בניו עניים אין רוח נוח"ה, ואח"כ כתב שיתן חוקו לכל דבר יקדיש ויתן ויוריש וכו'. ולא נתן קצבה לומר כמה יקדיש וכמה יוריש, אלא נראה דכוונתו לומר שצריך לשים דעתו שלא ישאיר בניו עניים רק יתן לצדקה או הקדש לפי מעמדו ובפרט שלא ישאיר בניו עניים, ומינה תלמד דאם אינו אמוד דאין לו לתת לצדקה חצי ממונו, אלא יחשב באופן שלא ישאיר בניו עניים, ואם לא השיגה ידו הרבה לא יתן יותר מחומש, כדי להניח לבניו חלק מכובד והכל לפי הענין.

אלא שצריכים להבין דברי החתם סופר הנז' דתמה על מנהג העולם שמי שאין לו בנים מצווה לעשות מנכסיו קרן קיימת ודברים טובים, ונתן טעם ליישב המנהג שכוונתם להציל עצמם מעברת ה', ומשמע מדבריו דמי שיש לו בן אפילו מקדיש מקצת מנכסיו אין רוח נוח"ה וכנ"ל. וגם הרב אגודת אוזב מדברי (הבאתי דבריו לעיל) תמה על מעשים בכל יום שכותבים מקצת נכסים לקרובים שאינם יורשים ולתלמידי חכמים במקום שיש יורשים, ושום יר"ש אינו נמנע מלהיות עד בזה. אלא שאחר שנשא ונתן בדבר העלה בסוף דבריו וכתב, ועל כרחין לומר דבמקצת נכסיו או בחייו לא הוי בכלל עבורי אחסנתא. (ומ"ש

סימן יב

עוד בדין אעבורי אחסנתא. להרב הנ"ל.

ב"ה, י"ד אייר התשנ"ג.

פפח שני — (יומא דהילולא של אדוננו חתה"ק רבי מאיר בעל הנס זיע"א).

ומעתה נבא לברר אם דין אעבורי אחסנתא נאמר רק בשכיב מרע, דאסור לו לחלק ממנו לפני מותו משום דנראה שרצונו הוא להעביר הירושה, אבל בריא מותר לחלק נכסיו כחפצו, או נימא דאין חילוק בין בריא ובין שכיב מרע.

(א) והנה במשכנות הרועים (מערכת ל' אות א') הביא מה שאמרו במדרש רבה (סדר חיי שרה פט"ו) דרש רבי חלבו וכל טוב אדוניו כידו זו דייתיקי שכתב לו שטר על כל נכסיו, והקשה הרב יפה תאר שם היכי עבד אברהם אע"ה הכי והא אמרו חז"ל שהוא קיים כל התורה ואפילו עירובי תבשילין, ואמר שמואל לרב יהודה לא תיהיו וכו' ואפילו מברא בישא לברא טבא, ותייץ דשמואל אמר רק בשכיב מרע או בבריא המזכה לאחר מיתה, אבל המזכה מתנה בחייו אין בזה נדנוד עבירה עכ"ל. והרב משה"ר דחה דברים אלו, והוכיח מהגמ' דב"ב הנו' דאסור גם לבריא לתת נכסיו לאחרים משום אעבורי אחסנתא, דאי לא"ה איך הוכיחו בגמרא דרבנן פליגי ארשב"ג, מדאמר ליה שמואל לרב יהודה לא תיהיו וכו', נימא דשמואל איירי בשכיב מרע דוקא, וי"ל דגם רשב"ג מודה בזה דאין רוח חכמים נוחה הימנו כיון דנחית לירושה, אבל בכריא אפשר דגם רבנן מודים לרשב"ג דזכור לטוב שהעביר מברא בישא לברא טבא בעודנו בריא, שאין בזה משום אעבורי אחסנתא ולעולם לא פליגי רבנן ורשב"ג, אלא ודאי דלא שני ליה לשמואל בין כותב והוא בריא ובין כותב והוא שכיב מרע עכ"ד. ואע"ג דיש מקום לפקפק בזה לפי מ"ש המשה"ר גופיה שהבאתי לעיל (בסימן השני מעניני אעבורי אחסנתא) יע"ש, מ"מ לפי מ"ש שם אתי שפיר ודוק. ואולם אחרי זה הביא דברי הירושלמי בפרק שני דייני גזירות (משנה א') וכן מהגמרא דידן בב"ב קמ"ג ודברי הראשונים שם, וכתב שמכל זה נראה כסברת היפ"ת שמחלק בין בריא לשכיב מרע והאיסור דאעבורי אחסנתא הוא רק בש"מ בלבד. ולהלן אביא דבריו בעה"י.

(ב) ומיהו לענ"ד הקלה נראה דהעיקר בזה הוא שאין חילוק בין אם הוא נותן כשהוא שכיב מרע או כשהוא בריא, בכל גוונא יש בזה משום אעבורי אחסנתא וכמו שמבואר בדברי מהראנ"ח ומהריב"ל ז"ל וכמו שהוכיח הרב משה"ר ז"ל גופיה בתחילת דבריו. וכבר הבאתי לעיל (סימן ג' מעניני אעבורי אחסנתא) את דברי החת"ס שהובא בפתחי תשובה (רס"י רפ"ב) שתמה על המנהג

דוקא ואין לו לתת יותר מחצי וכנ"ל. וכן אשתמטתיה דברי הב"ח הנ"ל דמהם עולה דרק בעשיר גדול כמר עוקבא הוא דרשאי לתת עד מחצית מנכסיו דגם בחצי שיירשו יהיו בניו עשירים, והגר"מ פיינשטיין ז"ל פסיק וחני התם דאם משאיר אלף דולר לכל בן מותר לתת הכל לצדקה משום דסכום זה הוא דבר חשוב בזמנינו, ולפי מ"ש הרי בסוגיא דב"ב מפורש דגם לצדקה והקדש אין רוח"ח נוח"ה, וכמ"ש הר"ן ז"ל וכל האחרונים הנ"ל, אלא דהביאו להא דמר עוקבא, והעמידו להא דב"ב כנותן כל נכסיו דוקא, וכבר כתבתי שכן הוא במאירי להדיא, ואיך כתב הרב ז"ל שאפשר שכוונת הרמ"א ז"ל להתיר לתת הכל אי לאו ההיא דערכין. ואע"ג דהוא ז"ל נזהר מההיא דב"ב שכתב, דאם מכרין להעביר נחלה כיוסי כן יעזור שהקדיש עיליתא דדינרי משום שבנו לא נהג כשורה, אסור גם בנותן להקדש, ודוקא כשמכרין לתת לצדקה שרי, אבל מכרין להעביר נחלה גם לצדקה אסור עכ"ד. והוא חילוק חדש של הגאון ז"ל, ולא נרמז בכל הפוסקים שהזכרנו מי שיחלק בין צדקה סתם ובין מתכרין להעביר נחלה ואע"ג דיש בו סברא יפה, מ"מ כגון זה צריך ראיה, ומסתימת כל הפוסקים הנ"ל נראה דלא שמיע להו האי חילוקא כלומר לא סבירא להו. ועוד דלפי מ"ש לעיל להוכיח מההיא דכתובות (ג"ג ע"ב) דאפילו לדבר מצוה ג"כ אסור ואפילו נותן רק מקצת נכסיו וכיע"ש, הרי מזה עצמו נלמד דאפילו אינו מכרין להעביר הנחלה מבניו ג"כ אסור, דשם ודאי שאין כוונתו להעביר נחלתו מבניו אלא רוצה לתת נדוניא לבתו כנהוג ועכ"ז לא רצה יהודה בר מרימר לעלות שם, וגם ר"פ לא אמר לו שזה מותר משום שהוא מצוה, או משום שאין אבא סוראה מכרין להעביר בניו מנחלתם, אלא א"ל האי נמי תקנתא דרבנן שתיקנו לתת בכה"ג ולמדור מהפסוק דבזה אין העברת נחלה וש"מ דבלא"ה היה אסור, ואע"ג דיש מקום לומר דאה"נ יכול היה ר"פ לומר לו משום אותם טעמים אלא דעדיפא מיניהו קאמר ליה דהיא תקנת חכמים ולא דוקא, מ"מ האמת יורה דרכו דמפשט הסוגיא נראה דרק בזה הוא דיכול לסעון ליהודה בר מרימר לעלות עמו ותו לא ודי בזה.

ואחר שהראנו ה' כל דברי הפוסקים הנו', דברי הב"ח והחיד"א והורע אמת והאות היא לעולם, ובפרט לפי מ"ש החת"ס והרב אגודת אזור מדברי, אשר מדברי כולם עולה דבוראי שאין לתת יותר מחצי ממנו אפילו לצדקה ואפילו בשעת מותו, וגם זה הוא רק בעשיר ואמור לכך, והכל לפי עיני ראות החכם דהעיקר בזה כמ"ש לעיל דלא ישאיר בניו עניים וכמ"ש המאירי ז"ל, ובכל אופן שהוא לא יעבור יותר מחצי נכסיו, זה הנלע"ד וה' יאיר עינינו בתורתו לעד אמן.

ע"ה שמ"ע ס"ט.

עה"ק ב"ב ת"ו.

שמי שאין לו בנים עושה קרן קיימת מנכסיו, וכתב ואולי כל האמור אינו אלא בשכיב מרע שאין המתנה חלה אלא בשעת מיתה וכו', אבל מתנת בריא גוף מהיום ופרי לאחר מיתה לית לן בה דבחיית יכול כל אדם לעשות בממונו כרצונו, והנה זה כסברת היפ"ת, וכתב שהיא סברה נכונה ליישב המנהג, ומ"מ הדר תבר לגזיויה שכתב בזה"ל, אבל כתובות (נ"ג) תיובתיה כיע"ש. וכן בקדש ראיתי במשה"ר שם שגם הוא הביא ההיא דכתובות, וכתב שהאחרונים הקשו על זה מהך דכתובות דרב פפא איעסק לבריה וכו', דמשמע דגם בבריא איתא לדשמואל (שהרי אבא סוראה היה בריא ורוצה לתת נדוניא לבתו וע"ז דנו שם אם יש בזה משום אעבורי אחסנתא), וכתב דמיהודה בר מרימר שלא רצה לעלות (עם ר"פ) לא קשה מידי, דגלי דעתיה דמשום דעיולי ידידה היינו עישוי, ומרב פפא נמי לא קשה דשפיר קאמר ליה אדרבא מצוה קעביד, ואי ק"ל הא קשיא מעיקרא היכי ס"ד דר"פ דהא דלא בעא יהודה בר מרימר לעלות הוא משום דא"ל שמואל לרב יהודה וכו', והא שמואל אמר את זה רק בשכיב מרע. עו"כ המשה"ר דהא נמי לא קשיא דה"נ דמצי למימר ליה דשמואל לא קאמר אלא בש"מ, אלא דעדיפא מינה קאמר ליה דאפילו לדידך דמתרצה להחמיר אפילו בבריא, ומשום סייג ומשמרת למשמרת לקדש עצמן אפילו במותר לך, הכא שאני דלדבר מצוה קעביד להעניק לבתו עכ"ל, ואולם אחר המחילה מהדר"ג דהרב משה"ר ע"ה נלע"ד דהראיה ההיא היא ראיה טובה ונכוחה, דאם איתא דשמואל אמר את זה רק בשכיב מרע דוקא, לא היה נמנע רב פפא מלומר ליהודה בר מרימר הדבר הפשוט הזה בתחילה, דאין כאן ענין אעבורי אחסנתא כלל ועיקר משום דהוא נותן בהיותו בריא, וגם מ"ש דעדיפא מינה קאמר ליה דאפילו לדידך וכו' הכא שאני דלדבר מצוה קעביד וכו', גם זה אינו מיישב הענין דאם כן למה הוסיף ר"פ לומר לו האי נמי תקנתא דרבנן. דכוונתו פשוטה דר"ל שחכמים תיקנו שיכתוב נדוניא לבתו וכמ"ש שם נ"ב ע"ב, ובשלמא אם נאמר כפשוטו שר"פ חשב שיהודה בר מרימר ס"ל דיש בזה איסור ואפילו בבריא, משו"ה הוצרך לומר לו האי נמי תקנתא דרבנן, כלומר הם אמרו שאסור להעביר נחלה והם אמרו שיתן לבתו וכו', אבל לדברי המשה"ר דאומר לו ר"פ אפילו לדידך דאתה חושש להחמיר וכו' א"כ די שיאמר לו שכאן זה מצוה, ולמה צריך להזכיר לו שזו תקנת חכמים. ועוד מאי קא"ל יהודה בר מרימר הני מילי מדעתיה עשייה נמי, בשלמא אם גם בבריא יש איסור אעבורי אחסנתא, ורק בנדוניא אין איסור כדא"ר יוחנן משום רשב"י שם, אתי שפיר מה שאמר לו אפילו שתיקנו לתת מ"מ לא תיקנו לכפותו על זה ועיולי ידידה היינו עשייה, אבל לפי מ"ש המשה"ר דמ"ש לו ר"פ הוא רק לצד שיהודה בר מרימר אינו רוצה לעלות רק משום חסידות, אבל מהדין אין בזה איסור אעבורי אחסנתא, א"כ מה איכפת לו אם נוכחותו

שם תאלץ את אבא סוראה להוסיף עוד לנדוניא בתו. אלא ע"כ דיש איסור גם בבריא שנותן מנכסיו לבתו וכדו', וע"כ לא רצה יהודה בר מרימר להכנס שם באומרו דלא תיקנו לכפות אלא רק שיתן מרצונו, ומאחר שלא תיקנו לכפות ע"ז אם הוא כופה אותו יש בזה משום אעבורי אחסנתא. נמצא דהעיקר כאותם אחרונים שהוכיחו מהגמרא דכתובות שלא כדברי היפ"ת, וכמו שכן כתב גם החת"ס ז"ל, ולא כמו שדחה הרב משה"ר ז"ל, וכאמור איהו גופיה שם הוכיח כן מהסוגיא דב"ב וכו"ל וכן עיקר, ובפרט שכן הוכיח הגאון משה"ר ז"ל גופיה להלן מגדולי הפוסקים דהכי סבירא להו שאין חילוק בין בריא לשכיב מרע ובכל גוונא יש איסור אעבורי אחסנתא וכמ"ש לקמן בעה"ו.

ג) ומעתה נבא לדון בראיות שהביא הרב משה"ר ז"ל לחזק סברת היפ"ת, תחילה הביא את הירושלמי בפרק שני דייני גזירות (מ"א) הרי שהיה נתון במדינת הים ואמר ינתנו אלו לבני בנותיו בכלל, ואי בשעת מיתה אמר ינתנו אלו לבני אין הכנות בכלל ע"כ, וכתב הרב משה"ר ז"ל שנראה טעמו של הירושלמי, כיון שבשעת מיתה איתא לדשמואל דאמר לא תיהוי באעבורי אחסנתא, ואמר בני סתמא לא מחזקינן להאי גברא דקעבר אמילתיה דשמואל ואמדינן דעתיה דאין הכנות בכלל. עוד הביא את הגמרא דבבא בתרא (קמ"ג ע"ב) ההוא דשדר פסקי דשיראי לביתיה, א"ר אמי הראוי לבנים לבנים הראוי לבנות לבנות. ורשב"ם ז"ל שם הביא את הירושלמי הנו'. וכתב הרב ז"ל דנראה שהביאו ללמד שגם תלמודא דידן סבר כהירושלמי דדוקא בכותב והוא שכיב מרע הוא דאמר שמואל לא תיהוי וכו', אבל בבריא אין בו משום אעבורי אחסנתא, וילמוד סתום שבתלמודנו מהמפורש בירושלמי דדוקא בבריא הוא דאמרינן הכנות בכלל, אבל אם היה ענין זה בשכיב מרע היינו אומרים אין הכנות בכלל, ומה ששאלו עוד בגמ' (ב"ב שם) באומר נכסי לבני (הנו"ן בפתח) והוו ליה ברא וברתא, ופירש"ם ז"ל שאמר כן בשעת מיתה, פירש המשה"ר ז"ל דהיינו טעמא דאם היה מדובר בבריא הרי כבר אמרנו שהראוי לבנים לבנים והראוי לבנות לבנות, אלא ע"כ שהוא בשכיב מרע ומספקא לן אי קרו אינשי לחד ברא בני (בלשון רבים) או לא, דאי לא קרו ע"כ דהכנות בכלל ועבר אמימרא דשמואל אלא דמה שעשה עשוי. עו"כ שכן מוכח גם מהתוס' שם (כוונתו לתוד"ה תא), וע"ש בהוכחתו מדברי התוספות. עוד הביא להרמב"ן ז"ל בחידושייו לשם שכתב ע"ד התוס' ולא נהיר דגם בבריא הדין כן עכ"ל, והקשה עליו איך יטעה את התלמוד שלנו עם הירושלמי, שזה שעמד לרשב"ם והתוס' לאוקמה בשכיב מרע, ואחרי זה הביא להרשב"ם ז"ל שם שכתב דאפשר להעמיד הגמרא בבריא שכתב נכסיו לאחר מתנת בריא אם לא יחזור בו ושכן הוא דעת התוספות פרק יש נוחלין (דף קל"ה ע"ב) בד"ה איזו מתנה וכו', וכ"כ הרמב"ן בחידושייו

תיקנו שיתן אדם לבתו ואסמכוה אקרא, אבל מתנות רגילות שדרך בני אדם בעלי ממון כירצא בו נותנים בודאי דאין בזה שום סרך איסור, דהרי זה כשאר צרכיו הפרטיים דמותו לו להשתמש בכספו כטוב בעיניו וזהו התכלית של הכסף לשרת את בעליו, והכל לפי כבודו וכבוד המקבל והוא פשוט.

ומעתה נבא לפרש את הגמ' דב"ב (קמ"ג ע"ב) דאמרו ההוא דשדר פסקי דשיראי לביתיה, כלומר שכך היה מעשה שאיש זה שלח מתנה לבני ביתו ולא פירש להם למי זה מיועד, ואמר רבי אמי הראוי לבנים לבנים וכו' כלומר שהמתנה גופה מוכיחה על עצמה למי היא מיועדת, ואין כאן דיון על אעבורי אחסנתא כלל, וכן אמרו עוד שם, והני מילי דלית ליה כלתא אבל אית ליה כלתא לכלתיה שדר, ופירש בגמ' יוסף שם משום שהכלה מוטלת על בנו לפרנסה ודעתו קרובה להם ולא לבנותיו המוטלות על אחרים. עוד אמרו שם, ואי בנתיה לא נסיבין לא שביק בנתיה ומשדר לכלתיה, ופירש הנמוק"י, משום שרוצה להשיאן כי היכי דקפצי עלייהו אינשי ונסבי להו. עו"כ שם הנמוק"י בתחילת הדיבור וז"ל ומיירי כגון שאין לו אשה דאי הוה ליה אשה פשיטא דלאשתו שדר וכו' עכ"ל. מכל האמור נראה פשוט דאין שום קשר עם אעבורי אחסנתא רק דנים בבירור כוונת הנותן שלא פירש למי הוא נותן.

וגם מ"ש בגמ' שם ההוא דאמר נכסי לבני הוה ליה כרא וברתא, מי קרו אינשי לברא בני (בלשון רבים) או לא, אמר אביי ת"ש ובני דן חושים וכו'. ופירש"ם ז"ל שאמר כן בשעת מיתה, ומוה למד המשה"ר ז"ל דרשב"ם סוכר כהרב יפ"ת דרך בשכיב מרע הוא דאמר שמואל לא תהיו וכו' וכו"ל, ולענ"ד הקלה אינו כן אלא לעולם גם בבריא יש איסור דאעבורי אחסנתא ומיהו כדנודן זה דמיירי במתנה רגילה אין בו אעבורי אחסנתא, ומיהו ס"ל לרשב"ם דהני מילי בנותן והוא בריא, אבל בשעת מיתה שאדם רגיל לחשוב על ירושה, בזה אמרינן דאם אין הוכחה ברורה שנתכוין לתת לבתו או אמדינן דעתו שהוא נותן לבנו כי כן דרך בני אדם בשעת המיתה לחשוב כענין הנחלות ומסתמא דעתו לתת לבנו. וזהו גם הפשט בר' הירושלמי הנו', הרי שהיה נתון כמ"ה ואמר ינתנו אלו לבני בנותיו בכלל ואי בשעת מיתה אמר ינתנו אלו לבני אין הכנות בכלל, והמשה"ר פירש טעמא דהירושלמי משום דבשעת מיתה יש איסור העברת נחלה וכו"ל. ולענ"ד גם בזה הפירוש הוא משום דבשעת המיתה רגילות היא לחשוב על ענין הירושה וע"כ באותה שעה אמדינן דעתו שנותן רק לבניו בלבד. ולפענ"ד הן הן הדברים שכתב הרב שיירי בשם רבי יהונתן ז"ל על הגמ', דהוה ליה כרא וברתא אין הכנות בכלל, וז"ל דבחי אביהן אדם רוצה לכבד את בנותיו כדי שיהיו חביבות לבעליהן אבל בשעת מיתה אינו רוצה לעקור נחלה דאורייתא. עכ"ל. והביאו הרב משה"ר ז"ל שם והבין בו בפשיטות דס"ל כהרב יפ"ת הנ"ל, והמדקדק בדבריו יראה דכוונה אחרת יש בדבריו דלא בא לחלק בדין אעבורי

שם משם ר"ח, ולפי זה מ"ש הרמב"ן דגם בבריא הדין כן, ר"ל שאם כתב מתנת בריא אם לא יחזור בו, וע"ש שהביא דברי הרמ"ה ז"ל בחידושו שם (ססי"מ"ג) והאריך בזה, וכן הביא תשובת הרא"ש ז"ל (כלל פ"א סימן ג') שהובאה בטור (סימן רמ"ז), שכתב דבחייו כשנותן מתנה הכל בכלל אבל בשכיב מרע הבא להנחיל לאחר מותו, אנו אומדינן דעתו שאינו רוצה להעביר הנחלה מן הבנים לבנות כי עבירה היא בידו דאמר שמואל לרב יהודה וכו' עכ"ל, ואחר שנשא ונתן בדבריו כתב, וזה ג"כ כדעת הרמ"ה שכתב אבל בשכיב מרע מסתמא לתורת ירושה הוא דנחית כדכתיבנא לעיל, וממרוצת דבריו מוכח דדעתו נוטה לדעת היפ"ת דבבריא ליכא איסורא. עוד הביא להלן את דברי הכנה"ג (סימן רפ"ב אות י') שגם הוא חילק במילתא דשמואל בין כתב והוא בריא לבין שכיב מרע, ותמה עליו איך מאורות עיניו לא שלטו בתשובות מוהראנ"ח ומוהריב"ל (ולהלן) אצטט מדבריהם) דלא שמיע להו כלל לחלק בהכי, וגם לא נתעורר ליישב הך עובדא דירושלמי הנו', וכתב שראה להרב שמע יעקב (סדר בא דפ"ד) שעמד בקצת מזה. ע"כ מדברי הרב משכנות הרועים ז"ל.

ד) ואחר המחילה רבה מהדר"ג של הרב משה"ר ז"ל, הנה לענ"ד אין בכל זה כדי לדחות הראיות שהוכרחי לעיל, דב"ב (קל"ג) ודכתובות (נ"ג) דמשם למדו גדולי הפוסקים דאין לחלק בין שכיב מרע לבריא ובכל גונא אסור להעביר הנחלה, ובפרט דיש מקום בראש לדחות כל הראיות הנ"ל בעה"י, דהמעייין היטב יראה דכל הסוגיא דב"ב (קמ"ג ע"ב) שעליה בנה את הוכחותיו לחוק דברי היפ"ת אינה מדברת כלל באעבורי אחסנתא, אלא בדין אומד דעתו של אדם הנותן מתנה לבני ביתו ולא פירש בהדיא למי הוא נותן אם לבנים או לבנות או לכלותיו וכל כיו"ב. וחז"ל ברוח מבינתם קבעו בזה כללים ברורים ללמדנו כדת מה לעשות בשאלות אלו וכירצא בהם וכמו שאבאר בעה"ת"ש. וכדי להבין למה אין בזה משום אעבורי אחסנתא אקדים ואומר דבודאי לא יעלה בדעת לומר שאין אדם רשאי לתת מתנות לבניו ולבנותיו ושאר קרוביו ומכריו כמו בעתות שמחה או בכל מיני הזדמנויות כדרך כל הארץ, או לתת להם סיוע בעת דוחקם וכן לחלק צדקה כיד ה' הטובה עליו, דהרי דברים אלו הם כמו אכילה ושתייה ולבוש ומדור וכל שאר צרכי האדם לחיות בהם, דגם זה הוא צורך חשוב ונחוץ שתהיה דעתו מעורבת עם הבריות, ולא על הלחם לבדו יחיה האדם, ופשיטא דאין בזה משום אעבורי אחסנתא כלל ועיקר, ופוק חזי מאי עמא דבר. ומה שהוכחנו מכתובות וב"ב הנ"ל דגם כמתנת בריא מחיים יש בה משום אעבורי אחסנתא, בע"כ לומר דזה שייך רק כשנותן מתנה גדולה כמו עישור נכסי שנותן לנדרונית בתו דבזה חששו חז"ל משום אעבורי אחסנתא אי לאו שהם

וכיוצא באלו, דורון שיחלקוהו וכו', רואים את ענין הדורון ונותנים את שראוי לבנים כגון ספרים וכלי מלחמה וכיוצא בכו', ומדין אומדנא הוא יוצא שכך אומדין דעת השולח, ואם יש צדיק לעשות אומדן על דרך אחרת דין אותה לפי אומדן הדעת ומפני כך כתבו גדולי הצרפתים (ר"ג והטור סימן רמ"ז בשם הרמ"ה, וכבר כתבתי כן משם הנמוק"י) בזו, שלא היתה לו אשה שאם היתה לו אשה נותנים לה כל שראוי לנשים, ובתלמוד המערב בכתובות התבאר על מי ששלח כלים ממדינת הים וכו' עכ"ל. הרי מבואר דכל הסוגיא איירי בענין אומדן דעתו של השולח דורון לב"ב וכיוצא, וכן מפרש גם בדברי הירושלמי והוא סיוע למ"ש לעיל דאין מדובר כאן ברין אעבורי אחסנתא כלל.

(ו) וכ"נ גם ממ"ש בגמ' (ב"ב שם) שהוא דאמר להו נכסי לבני (הנו"ן פתוחה) הוה ליה ברא ובר ברא, קרו אינשי לבר ברא ברא או לא רב חביבא אמר קרו וכו', מר בר רב אשי אמר לא קרו אינשי לבר ברא ברא, תניא כוותיה דמר בר רב אשי המורד הנאה מבנים מותר בבני בנים ע"כ. וגם מזה רואים שכל הסוגיא דנה באומדן דעתו של הנותן, או בבאיור דבריו ולא בדיני אעבורי אחסנתא וכו"ל. וגם למה שפירש"ב"ס ז"ל שם דבשעת מיתה איירי כיע"ש, וגם נראה קצת שמצוה על כל נכסיו, מ"מ אחר שהסקנו שאין דרך לקרא לנכדו בנו אנו פוסקים שכל הנכסים ינתנו לבנו, ואע"ג דכזה מעבירים הנחלה מהנכד שהוא עומד במקום אביו המת והוא יורשו מן הדין, (ואין לומר דמיירי מנכדו מאותו הבן עצמו דוקא, דרשב"ם ז"ל שם כתב בזה"ל, ובר ברא, בן של אותו בן או של אחר שמת עכ"ל וריבנו המאירי ז"ל כתב שם וז"ל, וגדולה מזו אמרו שאפילו היה לו בן הבן שהרי היה זה ראוי ליורשו עם הבן ואמר נכסי לבני כלשון רבים הואיל ולשון זה אינו לשון ירושה הכל לבן היחיד, ואין אומרים כיון שהזכיר בנים ואין לו אלא בן אחד וכו' עכ"ל). אעפ"כ אמרינן כיון שהלשון מוכיח שהתכוין רק לבנו ינתן הכל לבנו בלבד, ולא אמרינן דנרחוק ונפרש שמתכוין גם לנכד כדי שלא נחזיק אותו לעברין שמעביר נחלה מבן בנו, דאחר שהסקנו שלשון זה אינו כולל את הנכד, הרי סתמו כפירושו וכאילו אמר להדיא שהנכד לא יקבל דמה שעשה עשוי אעפ"י שאין רוח חכמים נוח"ה. (וכן יש להוכיח גם ממ"ש הראשונים דאם יש לו אשה הכל לאשתו ומשמע דבכל גוונא הדין כן ואפילו שיש לו רק בנות שהן יורשות מהתורה, וז"ל בזה ועוד חזון למועד אי"ה.) אלא דלפ"ז היה ראוי לפרש גם במה שאמרו (בירושלמי) מי ששלח למדינת הים ואמר ינתנו אלו לבניו בנותיו בכלל, דהיינו שאמרו חכמים דעתו שכולל גם הבנות במתנה זו ועל כן אין לנו לחוש לאעבורי אחסנתא דהו"ל כמפרש להדיא דגם בנותיו בכלל דלא חוששין לאעבורי אחסנתא משום דקי"ל מה שעשה עשוי, וא"כ למה באומר כן בשעת מיתה

אחסנתא בין בריא לשכיב מרע, אלא ר"ל דבחיים שרוצה לכבד את בנותיו כדי שיהיו חביבות על בעליהן אמדינן דעתו דנותן לבנות וע"כ אמרו הראוי לבנות לבנות, אבל בשעת מיתה כיון שרגיל לחשוב על ירושה אמדינן דעתו דמסתמא אינו נותן אלא לבניו כדי לא לעקור מירושתו ולא משום האיסור שבדבר אלא כך הוא אומדן הדעת לפרש את מה שסתם דבריו ולא פירשן. ותדע שכן הוא, דאם כפי שהבין הרב משה"ר ז"ל שהוא סובר כהיפ"ת, למה היה צריך לתת טעם דמחיים רוצה לכבד בנותיו כדי לחבבן על בעליהן, והלא דיו שיאמר דמחיים אין איסור אעבורי אחסנתא וע"כ בנותיו בכלל, אלא ע"כ כמ"ש, וממילא נוכל לפרש כן גם בדברי הירושלמי וכו"ל. ושו"ר שדברים אלו שכתב המש"ר בשם רבי יהונתן ז"ל, הם מפורשים בנמוק"י שם, שהרי"ף ז"ל הביא את הירושלמי הנז', והנמוק"י כתב על זה, טעמא דמילתא משום דבחייו רוצה לכבדן כדי שיהיו חביבות על בעליהן אבל בשעת מיתה אינו רוצה לעקור נחלה דאורייתא, וע"ש עוד מ"ש בזה ואכמ"ל, (שו"ר שגם הוא ציין שכן הוא בנמוק"י).

(ה) והמעייין בדברי הרי"ף ז"ל שם יראה שהביא את הירושלמי הנז', וכן להא דגרסינן בכתובות (ק"ט ע"ב) ההוא דא"ל דיקלא לברת ושבק תרי פלגי דיקלי, ומסקינן דקארו אינשי לתרי פלגי דיקלי דיקלא, וכן הביא מ"ש בכתובות (פ"ה ע"ב) ההוא דאמר להו נכסי לטוביה שכיב אתא טוביה וכו', אתו שני טוביים שכן ות"ח ת"ח קודם, קרוב ות"ח ת"ח קודם וכו' שניהם שכנים שניהם קרובים שניהם ת"ח שודא דדייני, וע"ש עוד שהביא עוד גמרות אחרות, ובכל אלו אין מדובר באעבורי אחסנתא כלל, אלא הצד השווה שבכולן הוא אומדן הדעת שיש לאמוד דעתו של נותן מתנה או המצוה לתת דבר ולא פירש דבריו ויש מקום להסתפק בהם כדת מה לעשות, וע"כ אספס הרי"ף ז"ל בסוגיא זו שעוסקת באומדן דעת נמי וכמ"ש לעיל, וע"כ גם זה שהוזכר בירושלמי לחלק בין בריא לבין האומר בשעת מיתה וכן בדברי רשב"ם ז"ל ושאר ראשונים, אין ר"ל שבשעת מיתה יש איסור אעבורי אחסנתא משא"כ בבריא וע"כ הדין חלוק מזה לזה, אלא העיקר כמו שכתבתי לעיל דאין כאן איסור כי מדובר בנותן מתנה והוא מותר גמור, רק דבשעת מיתה אמדינן דעתו שאינו מחלק מתנות אלא מחשבותיו נתונות בחלוקת הירושה כדרך כל הארץ וע"כ אם לא פירש בהדיא שנותן לבתו, ואין הכרח בתוך דבריו שמתכוין לתת לבנותיו אמדינן דעתו שלא התכוין לתת להם. ואין בכל זה כדי להוכיח דבבריא אין איסור העברת נחלה עד שנדחה דברי מהראנ"ח ומהריב"ל המפורשים ושאר פוסקים דס"ל כן, וכן הראיות הנכוחות דב"ב ודכתובות וככל האמור למעלה.

וראיתי בחפשי בדברי רבינו המאירי ז"ל לב"ב (קמ"ג ע"ב) שכתב וז"ל, מי ששלח לבניו ביתו חפצים וכלי מילת

אעבורי אחסנתא אלא אין נ"מ בין שכיב מרע לבריא ואסור בכל גוונא. ובפרט שהיפ"ת שחידש חידוש זה, הוא בנה אותו על מה שהקשה בענין אברהם אבינו ע"ה איך נתן כל מה שיש לו ליצחק ולא חש להא דאמר שמואל לרב יהודה זכר, ואפשר דלא כתב כן להלכה רק בא לתרץ הקושיא הנז', ובפרט שכבר כתב הרב משה"ר ז"ל שם שהתוספות על התורה ג"כ הקשו כן ותירצו כמ"ש החזקוני, וגם הגאון הרב מוהרא"ם משני לה באנפא אחרינא, ושום אחד מהם לא תירץ כמ"ש היפ"ת, אלא שהמשה"ר כתב דלפי שיטתם צריך להבין דברי הירושלמי שמחלק בין שכיב מרע לבריא, וגם לרמב"ן ורשב"א ז"ל שפירשו הבעיא דגמרא הנז' בבריא, א"כ מאי מבעיא ליה מי קרו אינשי לכרא בני, והרי כבר אמרו לעיל הראוי לבנים לבנים זכר, ונחזי אנן הנך נכסי ויהיבין לכל חד וחד מאי דחזי ליה, וע"ש מה שנדחק ליישב את זה. ולפי מ"ש לעיל לא קשה מידי דאין מדובר בסוגיא זו בדין אעבורי אחסנתא כלל, וכל המו"מ הוא באומדן דעת הנותן למי כיוון לתת את מה שנתן. שו"ר בשדי חמד (כרך ד' עמוד 27) שהביא דברי מהר"י אלגאזי בספר שארית יעקב שגם הוא תירץ קושיית היפ"ת באופן אחר ע"ש.

העולה מכל האמור, שדעת התוס' על התורה והגאון מוהרא"ם וכ"נ מהחזקוני וכ"ד מהר"י אלגאזי ז"ל שגם בבריא יש איסור אעבורי אחסנתא, ועוד דמצאנו לשני המאורות הגדולים מוהראנ"ח ז"ל ומהריב"ל ז"ל דהכי ס"ל, וכמ"ש להדיא בתשובותיהם, הרב מהראנ"ח בח"א (סימן קי"ח) נשאל בבריא שרוצה ליתן נכסיו לבת בנו שמת ולהעביר הנחלה מהבן, ופסק דאין רוח חכמים נוחה הימנו, (ובאותה תשובה כתב דאין זה רק חסידות אלא יש בזה איסור וכמ"ש לעיל סימן א' משמו). ומהריב"ל ז"ל ח"ג (סימן ל"ג) נשאל במי ששידך את בתו ופסק לה זכר, ופסק דלא מחזקין ליה דעבר אדשמואל ע"ש. וכתב המשה"ר בזה"ל, דעת שניהם שזה דאפילו בבריא איתא לדשמואל וכדוקיין בריש אמיר עכ"ל, וכוונתו לראיה שהביא מהגמ' דב"ב (קל"ג), וכאמור כן עולה גם מהסוגיא דכתובות (נ"ג) וכן דעת רוב הפוסקים וכן עיקר לדינא. זהו הנלע"ד והיטוב לא ימנע מאתנו הטוב להאיר עינינו במאור תורתנו הקדושה ולא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד אמן.

ע"ה שמ"ע ס"ט מעה"ק ב"ב ת"ו

אמרו שם דאין הבנות בכלל. ואין לומר דהטעם כמ"ש הרב משה"ר ז"ל, משום אעבורי אחסנתא ושזה נוהג רק בשעת מיתה כסברת היפ"ת הנ"ל, דכבר הוכחתי דכשיש אומדן דעת לא מתחשבים באעבורי אחסנתא משום דחשבינן ליה כמו שצויה במפורש להעביר הנחלה דמה שעשה עשוי. אלא ודאי כמ"ש לעיל בעה"ו דהיינו טעמא משום דבשעת מיתה אדם רגיל לחשוב על חלוקת ירושה ולא עוסק בחלוקת מתנות וכיבודים, וכיון שאמדינן דעתיה דההיא שעתא נחית לירושא אמרינן דודאי כוונתו לבניו בלבד דלא מחזקין ליה לעכרינא שיעבור על הא דשמואל, ואין הבנות בכלל, אא"כ יש הכרח גמור בדבריו וכההיא דנכדו לפירשב"ם ז"ל, אבל כל זמן שאין הכרח גמור אמרינן שאינו מתכוין להעביר הנחלה. אבל במצוה והוא בריא אמדינן דעתו שמחלק דורון ומתן לב"ב והבנות בכלל. ולעולם יש איסור אעבורי אחסנתא גם בבריא, ורק כנתינת מתנות אין אעבורי אחסנתא כלל וכנ"ל. ומה שפירשב"ם ז"ל בההוא דא"ל נכסי לבני והוא ליה ברא וברתא, דבשעת מיתה איירי וכנ"ל, י"ל דהואיל ובשעת מיתה נחית לירושא יש אומדן שנותן רק לבנו, וע"כ הואיל והוברר שגם לבן יחיד קרי ליה בני בלשון רבים מפרשים את דעתו כן, אבל בבריא אמדינן דעתו שהוא רוצה לחלק מתנות וכיון שאמר לבני אמרינן דהבנות בכלל. וצ"ל דמה שאמר נכסי לבני אין פירושו כל נכסיו אלא חלק מהם דלא אמר כל נכסי, דבכל נכסיו ודאי שאין היתר גם בבריא דאין זה דרך דורון ומתנות שאדם רגיל לחלק לאוהביו. ואפילו אם נאמר דמיירי באומר כל נכסיו לבניו (וכ"נ מדברי הנמוקי שם), מ"מ י"ל דהכי פירושו דבשעת מותו דאמדינן דעתיה דנחית לירושא אין הבנות בכלל, כלומר אפילו הראוי לבנות ינתן לבנים. אבל בבריא שאמר כל נכסיו לבניו הבנות בכלל ויתנו להם את הראוי לבנות מתוך הנכסים, דבחייזו דעתו לכבוד בנותיו ולחבבן על בעליהן ואמדינן דעתו שרוצה לתת להם מתנה וע"כ יקחו את הראוי לבנות, אבל אין להם חלק בכל הירושא דלזה אין לנו אומדן דעת מוחלט, ובשעת מותו שדעתו נתונה לסידור הירושא כדי שלא תהיה ביניהם מחלוקת וכדרך העולם, בזה אמדינן דעתו שאינו מתכוין לתת חלק לבנותיו, מאחר ולשון בני דקאמר אפשר לפרשו דקאי רק על בנו בלבד, וע"כ גם הדברים הראויים לבנות ינתנו לבנים, אבל כשיש אומדן הכרחי וכמו בההוא דהוא ליה ברא ובר ברא שזכרתי לעיל הולכים אחר משמעות לשונו הברורה ואפילו שיש בזה עקירת הירושא, דהו"ל כמצוה כן בפירוש וקי"ל מה שעשה עשוי וכנ"ל. ואפשר שזו היא כוונת רבינו הנמוקי יוסף שם כיעויין בדבריו. והמעייין בדברי הרשב"א ז"ל בסוגיא זו יראה שאין שום הכרח למ"ש המשה"ר ואכמ"ל.

(ז) ולפי הדברים הללו אין שום הכרח מכל הראשונים הנז' לומר שאם נותן בהיותו בריא אין בו משום